

มาตรการทางกฎหมายเกี่ยวกับการคุ้มครองศาสนสมบัติของวัด
ในพุทธศาสนาเถรวาทในประเทศไทย

Legal Measures Regarding the Protection of Religious Properties
of Temples in Theravada Buddhism in Thailand

พระครูปริยัติสารการ

Phrakrupariyutsarakar

นักศึกษาระดับปริญญาเอก, หลักสูตรนิติศาสตร์ดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชานิติศาสตร์

คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยรังสิต

Doctor of Law Program, Law Field of Study, Faculty of Law, Rangsit University

E-mail: prakruthawil2510@gmail.com

ได้รับบทความ: 10 สิงหาคม 2563; แก้ไขบทความ: 11 พฤศจิกายน 2563; ตอรับตีพิมพ์: 11 พฤศจิกายน 2563

Received: August 10, 2020; Revised: November 11, 2020; Accepted: November 11, 2020

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้ มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาแนวความคิดดูแลรักษาและจัดการ ศาสนสมบัติของวัด และวิเคราะห์เปรียบเทียบกฎหมายและสร้างมาตรการกฎหมายการดูแลรักษาและจัดการศาสนสมบัติของวัดในประเทศไทย เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพโดยวิเคราะห์เอกสารสัมภาษณ์ผู้ทรงคุณวุฒิและผู้ปฏิบัติ สทนากลุ่มผู้แทนองค์กรทางศาสนาพุทธ คริสต์และอิสลาม ผลการวิจัยพบว่าศาสนาคริสต์และศาสนาอิสลามยึดระเบียบข้อบังคับของธรรมนูญฯ กำหนดให้เป็นศาสนาประจำชาติ และพุทธศาสนาจัดการศาสนสมบัติของวัดตามหลักธรรมคำสอนของพระสัมมาสัมพุทธเจ้าและมีพระมหากษัตริย์ทำหน้าที่อุปถัมภ์มาตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน โดยมีพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ (ฉบับที่ 2) พ.ศ.2535 มาตรา 40 วรรคสองและวรรคสาม บัญญัติเกี่ยวกับการดูแลรักษาและจัดการศาสนสมบัติของวัด จากการวิเคราะห์กฎหมายเกี่ยวกับศาสนสมบัติของวัด ได้แก่ ที่ธรณีสงฆ์ เงินบริจาคและเงินอุดหนุน พบว่าปัญหาเกิดจากบทบัญญัติที่เกี่ยวกับอำนาจหน้าที่ของผู้ปฏิบัติคือสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติและเจ้าอาวาส และจากการวิเคราะห์เปรียบเทียบกฎหมายการดูแลรักษาและจัดการศาสนสมบัติของวัดพุทธศาสนาเถรวาทของประเทศเมียนมาร์และศรีลังกาพบว่า ทั้งสองประเทศมีรัฐธรรมนูญบัญญัติกำหนดให้ศาสนาพุทธเป็นศาสนาประจำชาติ และกฎหมายยึดหลักพระธรรมวินัยอย่างเคร่งครัด คุ้มครองศาสนสมบัติของวัดในลักษณะห้ามจำหน่ายจ่ายโอน และดำรงอยู่เพื่อประโยชน์ของส่วนรวม สำหรับประเทศไทยกฎหมายไม่ได้ระบุถึงกระบวนการตรวจสอบ การดำเนินงานของผู้มีอำนาจเพื่อให้เป็นไปตามหลักธรรมมกภิบาล ดังนั้น ควรแก้ไข

เพิ่มเติมพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2535 และกฎกระทรวงฉบับที่ 2 (พ.ศ. 2511) ในเรื่องหลักเกณฑ์คุณสมบัติและวิธีการเลือกตั้งผู้จัดการประโยชน์วัด และแก้ไขอำนาจหน้าที่มหาเถรสมาคมในการปกครองดูแลบำรุงรักษาศาสนสมบัติ

คำสำคัญ: มาตรการทางกฎหมาย, การคุ้มครองศาสนสมบัติของวัด, พุทธศาสนาเถรวาท

Abstract

The objectives of research were to study theoretical approaches of caring and managing the religious properties of temples, analyzing and comparing the law maintaining and managing the religious properties of temples in Thailand. The research methodology was Qualitative Research. Data were collected by document interview and talk with practitioner participated in managing the religious from Buddhism, Christianity and Islam.

The research found that Christianity and Islam were emphasized on religious moral principle and doctrine. Buddhism were caring, maintaining and managing the religious properties of temples based on Buddha's moral principle and doctrine. They were fostered and patronized by the King Institution from the past to present time, being emphasized on principle based on the Monks' Act in 1962 or B.E. 2505. Section 40, Space 2 and Space 3, which regulated that "the caring, maintenance, and management in religious properties of temples". The analysis of the law in managing the religious properties of temples, the law of temple ground, donation, and slaw of subsidy. The problems caused practitioner's power including and duty the Office of Buddhism and Abbot. According to comparison of law regarding to the caring, maintenance, and management of religious properties of temples in Theravada Buddhism of Myanmar and Sri Lanka, it found that Myanmar and Sri Lanka established the Act regulated and determined the Buddhism as their national religion. The law was based on discipline strictly. The religious properties of temples were protected by prohibiting to sell or transfer. Besides, the religious properties of temples were for public benefit. For Thailand, laws did not specify the process in investigation and implementation of authorities and practitioners in the temples to lead to the practitioner's responsibility. Law

based on the monks' Act (the second issue) B.E. 2535 by establishing the correct, law protection for religious properties of temples.

Keywords: Law Measure, Protection for Religious Properties of Temples, Theravada Buddhism

1. บทนำ

วัดไทยในพระพุทธศาสนามีฐานะเป็นนิติบุคคล (juristic Person) มีสิทธิและหน้าที่ต่าง ๆ ตามพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ.2505 และถือว่าเป็นองค์กรทางศาสนาที่มีบทบาทสำคัญต่อสังคมไทยมาแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน เป็นสถานที่พำนักของพระภิกษุสงฆ์ และให้พุทธศาสนิกชนเข้ามาทำบุญและประกอบศาสนกิจต่าง ๆ จนถึงการเป็นแหล่งท่องเที่ยว แหล่งนันทนาการ ศูนย์กลางการเรียนรู้ และสนับสนุนกิจกรรมต่าง ๆ ของชุมชน เช่น งานศพ งานบวช งานแต่งงาน งานวันเกิด งานบุญผ้าป่า ทำให้พุทธศาสนิกชนได้มีบทบาทร่วมอุปถัมภ์และบำรุงรักษาวัดในรูปแบบต่าง ๆ เช่น การบริจาคทรัพย์ การบริจาคที่ดินเพื่อสร้างวัด เป็นต้น (สมบุรณ์ สุขสำราญ. 2557: 15) แต่ปัจจุบันปัญหาในเรื่องวิกฤติศรัทธาของพระภิกษุมิมากขึ้นอย่างต่อเนื่องจากการปฏิบัติตนที่ไม่ถูกต้องและขัดกับพระธรรมวินัยจากการสำรวจพบว่า ปัจจุบันทุกวัดมีกิจกรรมทำบุญและหารายได้ในหลากหลายรูปแบบ อาทิการทำบุญถวายสังฆทาน การทำบุญกับพระประจำวันเกิด การทำบุญสะเดาะเคราะห์ต่อดวงชะตา การทำบุญโลงศพ การให้เช่าพระวัตถุมงคล การตั้งตู้รับบริจาคไว้หลายจุดในวัด เป็นต้น นอกจากนี้ยังมีรายได้จากการจัดกิจกรรมอื่นๆ อาทิการทอดกฐิน ทอดผ้าป่าเงินบริจาคจากบุคคล งานอุปสมบท ถ้าหากวัดไหนมีคนเข้ามาทำบุญสักการบูชามาก ปัจจัยที่เข้ามาภายในวัดก็จะมากขึ้น ซึ่งล้วนแล้วแต่เป็นเรื่องเกี่ยวกับการจัดการศาสนสมบัติ

จากการวิเคราะห์พระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. 2505 แก้ไขเพิ่มเติมโดยพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2535 กฎกระทรวงที่ออกตามความในพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ และกฎหมายเถรสมาคม โดยมาตรา 40 วรรคสามแห่งพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. 2505 ได้บัญญัติไว้ว่า “การดูแลรักษาและจัดการศาสนสมบัติของวัดให้เป็นไปตามวิธีการที่กำหนดในกฎกระทรวง” ซึ่งรัฐมนตรีว่าการกระทรวงศึกษาธิการได้อาศัยอำนาจตามความในพระราชบัญญัตินี้ ออกกฎกระทรวงฉบับที่ 2 (พ.ศ. 2511) ว่าด้วยการดูแลรักษาและจัดการศาสนสมบัติของวัด แต่ก็ไม่สามารถแก้ปัญหาเกี่ยวกับศาสนสมบัติของวัดโดยเฉพาะปัญหาการบริหารจัดการที่ดินวัด และปัญหาเงินบริจาคและเงินอุดหนุนวัด ดังเช่นปัญหาที่กรณีสงฆ์ กรณีสนามกอล์ฟโพล์โนเป็นปัญหาเนื่องจากผู้บริจาคที่ดินให้แก่วัดเกิน 50 ไร่ ซึ่งกฎหมายที่กรณีสงฆ์ตามมาตรา 33 (2) แห่งพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. 2505 บัญญัติเกี่ยวกับการโอนที่กรณีสงฆ์ต้องทำโดยพระราชบัญญัติตามมาตรา 34 แห่ง

พระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. 2505 และบางกรณีการดำเนินการจัดการศาสนสมบัติของวัด ต้องได้รับความเห็นชอบจากกรมการศาสนา ก่อน เช่น กฎกระทรวง ฉบับที่ 2 (พ.ศ. 2511) ข้อ 2 กำหนดว่า “การกั้นที่ดินซึ่งเป็นที่วัดให้เป็นที่ดินจัดประโยชน์ จะกระทำได้อีกต่อเมื่อ กรมการศาสนาเห็นชอบและได้รับอนุมัติจากมหาเถรสมาคม” ในข้อ 4 “การให้เช่าที่ธรณีสงฆ์ที่กัลปนาหรือที่วัดที่กั้นไว้เป็นที่ดินจัดประโยชน์ที่มีกำหนดระยะเวลาการเช่าเกินสามปี จะกระทำได้อีกต่อเมื่อได้รับความเห็นชอบจากกรมการศาสนา” และในข้อ 5 “การเก็บรักษาเงินของวัดในส่วนที่เกินสามพันบาทขึ้นไป ให้เก็บรักษาโดยฝากกรมการศาสนา จังหวัด อำเภอ หรือธนาคารหรือนิติบุคคลที่กรมการศาสนาให้ความเห็นชอบ ทั้งนี้ให้ฝากในนามของวัด” (ชาญชัย แสวงศักดิ์. 2551: 14) ข้อกำหนดดังกล่าวนี้ ผู้วิจัยเห็นว่า ไม่เอื้อประโยชน์ในการพัฒนาอสังหาริมทรัพย์ที่เป็นศาสนสมบัติของวัด ก่อเกิดความล่าช้าและไม่สะดวกในการลงทุน เพื่อประโยชน์ตอบแทนของวัด อีกทั้งไม่มีข้อบัญญัติใดทั้งในพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ และกฎกระทรวงเป็นบทลงโทษ ถ้าไม่ปฏิบัติ ดังนั้นถ้าเจ้าอาวาสฝ่าฝืน กรมการศาสนาก็ไม่มีอำนาจบังคับ แต่วัดอาจมีปัญหาทางกฎหมายในสัญญาเช่าเกินสามปีในที่ธรณีสงฆ์ ที่กัลปนา หรือที่ดินจัดประโยชน์กับผู้เช่าได้ นอกจากนั้นกฎกระทรวงก็ไม่ได้บัญญัติถึงรายละเอียด และวิธีการจัดหาประโยชน์ในอสังหาริมทรัพย์ของวัดอย่างชัดเจน ให้เป็นอำนาจของเจ้าอาวาส หรือตัวแทนที่จะจัดการหาประโยชน์ในที่ดินของวัดไปโดยลำพัง ไม่ต้องอยู่ในความควบคุมของหน่วยงานทางราชการ ซึ่งถ้าเจ้าอาวาสไม่สอดคล้องดูแลไว้วางใจหรือผู้จัดประโยชน์ของวัดหรือตัวแทนที่แต่งตั้งทำหน้าที่แทนได้ไม่ดีพอ หรือเลือกบุคคลที่ไม่เหมาะสม ไม่มีความรู้ความสามารถในการบริหารจัดการวัด อาจสูญเสียผลประโยชน์เป็นจำนวนมากได้ นอกจากนี้กรณีปัญหาเงินบริจาคหรือเงินอุดหนุนวัด พบว่ายังขาดการบริหารจัดการที่สุจริต โปร่งใส และตรวจสอบได้ เช่นกรณีปัญหาเงินบริจาควัดพระธรรมกาย และกรณีปัญหาเงินอุดหนุนหรือที่เป็นข่าว “การทุจริตเงินทอนวัด” จะเป็นรูปแบบที่ว่าเมื่อจะมีการโอนเงินอุดหนุนนี้จากส่วนกลางไปวัด โดยจะตกลงกับวัดก่อนว่าต้องการเท่าไร ก็จะทำเรื่องจากส่วนกลางโอนไปให้ จากนั้นจึงให้มีคนตามไปรับคืนหรือเรียกว่า “เงินทอน” ลักษณะการทอนเป็นสัดส่วน 70 : 30 วัดจะได้เพียง 30% ส่วนที่เหลือก็ตกเป็นของข้าราชการสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ หรือพระที่ร่วมมือกันทุจริตรับเงินด้วย

จากสภาพปัญหาข้างต้นเห็นได้ว่า การดูแลรักษาและจัดการศาสนสมบัติวัด ซึ่งกำหนดเป็นหน้าที่ของสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติที่จะดำเนินการให้เป็นไปตามวิธีการที่กำหนดไว้ในกฎกระทรวง ผู้วิจัยเห็นว่ายังไม่สามารถแก้ไขปัญหาการจัดการศาสนสมบัติได้ มีประเด็นปัญหาที่ต้องศึกษาเพื่อหาทางแก้ไขหรือคำตอบในเรื่องนี้ถึงบทบัญญัติของกฎหมาย และวิธีการที่เฉพาะเจาะจงลงไป รวมทั้ง กฎระเบียบที่เกี่ยวข้อง ซึ่งอาจจะต้องแก้ไข ปรับปรุง องค์กรที่ปกครองดูแล นโยบายของมหาเถรสมาคมหรือค้นหาวิธีการและ

สร้างมาตรการทางกฎหมายที่เหมาะสมกับสภาวการณ์ที่เป็นอยู่ ทั้งนี้เพื่อให้เกิดประโยชน์สูงสุดต่อพระพุทธศาสนา และชุมชนอย่างแท้จริง

ผู้วิจัยจึงได้ศึกษามาตรการทางกฎหมายในการจัดการศาสนสมบัติ เพื่อพิจารณาข้อบกพร่องและปัญหาที่เกิดขึ้น โดยความมุ่งหมายเพื่อพิจารณามาตรการและแนวทางในการแก้ไข จึงนับเป็นความจำเป็นและสมควรที่จะทำการศึกษามาตรการทางกฎหมายในการจัดการศาสนสมบัติตามพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. 2505 และอำนาจหน้าที่ในการจัดการศาสนสมบัติวัดของสำนักพระพุทธศาสนาแห่งชาติ กฎหมายเกี่ยวกับการจัดการศาสนสมบัติวัดของศาสนาอื่น ๆ โดยเปรียบเทียบกับการบริหารจัดการศาสนสมบัติวัดในประเทศไทยและต่างประเทศ เพื่อเสนอแนะแนวทางในการแก้ไขปัญหาเกี่ยวกับมาตรการทางกฎหมายในการจัดการศาสนสมบัติวัดให้เป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ

2. วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อค้นหาแนวคิด ทฤษฎีที่เกี่ยวกับการดูแลรักษาและจัดการศาสนสมบัติของวัด
2. เพื่อวิเคราะห์กฎหมายในการดูแลรักษาและจัดการศาสนสมบัติของวัดตามพระราชบัญญัติคณะสงฆ์และอำนาจหน้าที่ในการจัดการศาสนสมบัติของวัดของสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ
3. เพื่อเปรียบเทียบกฎหมายที่เกี่ยวกับการดูแลรักษาและจัดการศาสนสมบัติของวัดของศาสนาอื่นในต่างประเทศกับพุทธศาสนาเถรวาทในประเทศไทย
4. เพื่อสร้างกฎเกณฑ์ในทางกฎหมายที่เกี่ยวกับการดูแลรักษาและจัดการศาสนสมบัติของวัดในพุทธศาสนาเถรวาทในประเทศไทย

3. วิธีดำเนินการวิจัย

1. การวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) โดยใช้ระเบียบวิธีวิจัยเอกสาร (Documentary Research) โดยศึกษากฎหมายศาสนสมบัติวัดตามพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. 2505 แก้ไขเพิ่มเติมฉบับที่ 2 พ.ศ. 2535 กฎมหาเถรสมาคมมติมหาเถรสมาคมระเบียบสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ ประมวลกฎหมายที่ดิน ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ หนังสือ ตำรา และงานวิจัยทั้งในประเทศและต่างประเทศ

2. การวิจัยภาคสนาม (Field Research) โดยการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth interviews) เจ้าอาวาสหรือพระสงฆ์และ/หรือโยยวัจกรที่มีส่วนเกี่ยวข้องข้องกับการจัดการศาสนสมบัติของวัด เลือกลงโดยเจาะจง จำนวน 25 รูป/คน โดยใช้แบบสัมภาษณ์ไม่มีโครงสร้าง (Unstructured interviews Form) และสนทนากลุ่มเฉพาะ (Focus Group Discussions) ผู้ทรงคุณวุฒิคัดเลือกแบบเจาะจง จำนวน 10 รูป/คน โดยใช้แบบการสนทนา

กลุ่ม เก็บรวบรวมข้อมูลเกี่ยวกับกฎหมายที่เกี่ยวข้ององค์กรผู้กำหนดนโยบาย ส่วนราชการที่มีอำนาจหน้าที่ และรูปแบบและวิธีการจัดการดูแลรักษาศาสนสมบัติ

3. ประมวลรวบรวมข้อมูลเอกสารและข้อมูลจากการสนทนากลุ่ม/การสัมภาษณ์เชิงลึกนำมาวิเคราะห์เชิงเนื้อหา (Content Analysis) วิเคราะห์เชิงตรรกวิทยา (Logical Analysis) วิเคราะห์เชิงนิติวิธี (Juristic Analysis) วิเคราะห์เปรียบเทียบ (Comparative Analysis) และพรรณนา

4. สรุปผลการวิจัย

4.1 แนวคิดและทฤษฎีทางกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับการดูแลรักษาและจัดการศาสนสมบัติของโบสถ์และมัสยิดของศาสนาคริสต์ ศาสนาอิสลาม ต่างก็ยึดตามหลักธรรมคำสอนของศาสนา มีการกำหนดมาตรการทางกฎหมายเป็นแนวทางในการปฏิบัติ และพุทธศาสนาเถรวาทมีแนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับดูแลรักษาและจัดการศาสนสมบัติของวัดโดยยึดหลักธรรมคำสอนของพระสัมมาสัมพุทธเจ้าในคัมภีร์พระไตรปิฎกอย่างเคร่งครัด มีสถาบันพระมหากษัตริย์ทำหน้าที่อุปถัมภ์สงเคราะห์มาตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบันและยึดหลักปฏิบัติตามพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. 2505 แก้ไขเพิ่มเติมโดยพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2535 และกฎกระทรวงฉบับที่ 2 (พ.ศ. 2511) ออกตามพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. 2505

4.2 จากการวิเคราะห์กฎหมายเกี่ยวกับการดูแลรักษาและการจัดการศาสนสมบัติของวัด กรณีศึกษาที่กรณีสงฆ์ เงินบริจาคและเงินอุดหนุนวัด ตามพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2535 ในมาตรา 40 วรรคสองที่บัญญัติว่า “ศาสนสมบัติของวัด ได้แก่ ทรัพย์สินของวัดใดวัดหนึ่ง” และวรรคสาม บัญญัติว่า “การดูแลรักษาและจัดการศาสนสมบัติของวัดให้เป็นไปตามวิธีการที่กำหนดในกฎกระทรวง” ในการบังคับใช้ “ยังไม่มีประสิทธิภาพเท่าที่ควร” (พระมหาประนอม ธมฺมธึสงกาโร, สัมภาษณ์) ดังนั้น ในการที่วัดจัดประโยชน์ศาสนสมบัติของวัดจึงต้องมีมาตรการทางกฎหมาย คือปฏิบัติตามกฎกระทรวงฉบับที่ 2 (พ.ศ.2511) มีอยู่ 8 ข้อ ซึ่งก็มีปัญหาในทางปฏิบัติเนื่องจากใช้มานานอาจจะไม่เหมาะสมกับสถานการณ์ปัจจุบันคือเจ้าอาวาสเป็นผู้ปกครองของวัดตามมาตรา 31(3) มีหน้าที่บำรุงรักษาวัดตามมาตรา 37(1) ทั้งมีฐานะเป็นเจ้าพนักงานตามประมวลกฎหมายอาญามาตรา 45 ตำแหน่งเจ้าอาวาสจึงเป็นตำแหน่งที่มีความสำคัญอย่างยิ่ง หน้าที่สำคัญอย่างหนึ่งของเจ้าอาวาส คือการบำรุงรักษาวัด จัดกิจการและศาสนสมบัติของวัดเป็นไปด้วยดี ดังนั้น “การจัดการศาสนสมบัติของวัดในปัจจุบันจึงต้องใช้ความรู้ความสามารถสูงเพื่อให้เกิดประโยชน์ ทั้งด้านศาสนาและด้านรายได้ของวัด” (พระมหาจรรุญ จรณธมฺโม, สัมภาษณ์) โดยเฉพาะในฐานะผู้แทนของวัดในการบริหารจัดการศาสนสมบัติของวัด เจ้าอาวาสจึงต้องมีผลผูกพันทางกฎหมาย แต่การกำหนดคุณสมบัติของเจ้าอาวาสตามกฎกระทรวง ฉบับที่ 16

(พ.ศ. 2535) ว่าด้วยการแต่งตั้งถอดถอนพระสังฆาธิการ ให้ความสำคัญในด้านการปกครอง คณะสงฆ์เท่านั้น ไม่ได้คำนึงถึงคุณสมบัติด้านอื่น ๆ ด้วย เพราะมีบางประเด็นต้องเกี่ยวข้องกับกฎหมาย เช่น นิติกรรมสัญญา เป็นต้น รวมไปถึงศาสตร์ในการบริหาร ซึ่งหาก “เจ้าอาวาสขาดความรู้ความเข้าใจทางโลกด้วยแล้วอาจเกิดความเสียหายแก่ศาสนสมบัติได้” หรือ “การบริหารจัดการศาสนสมบัติของวัดให้เสียหายหรือไม่เหมาะสมด้วยแล้ว เจ้าอาวาสอาจมีความผิดในฐานะเจ้าพนักงานปฏิบัติหน้าที่โดยมิชอบได้” (พระโสภณพัฒนบัณฑิต, สัมภาษณ์)

4.3 จากการเปรียบเทียบกฎหมายเกี่ยวกับการดูแลรักษาและจัดการศาสนสมบัติของวัดในพุทธศาสนาเถรวาทของประเทศเมียนมาร์ และประเทศศรีลังกา พบว่า ประเทศเมียนมาร์และประเทศศรีลังกา มีรัฐธรรมนูญบัญญัติกำหนดให้ศาสนาพุทธเป็นศาสนาประจำชาติ กฎหมายยึดหลักพระธรรมวินัยอย่างเคร่งครัด มีการคุ้มครองศาสนาสมบัติของวัดในลักษณะห้ามจำหน่าย จ่ายโอน และศาสนสมบัติของวัดนั้นมีอยู่เพื่อประโยชน์ของส่วนรวม ซึ่งพุทธศาสนาเถรวาทในประเทศไทยมีกฎหมายตามพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2535 และกฎหมายอื่นที่เกี่ยวข้องมากเกินไป เช่น กฎหมายที่ดินและประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ แต่พระราชบัญญัติ กฎกระทรวง และกฎหมายมหาชนที่มีอยู่ยังมิได้ระ บุกถึงกระบวนการในการตรวจสอบการดำเนินงานของผู้มีอำนาจและผู้ปฏิบัติงานในวัด เพื่อนำไปสู่การรับผิดชอบของผู้ปฏิบัติงานได้

4.4 ควรมีการดำเนินการเพิ่มเติมกฎหมายตามพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2535 โดยกำหนดกฎเกณฑ์หรือมาตรการทางกฎหมายที่ถูกต้องตามหลักธรรมาภิบาล โปร่งใส ตรวจสอบ และในการแต่งตั้งเจ้าอาวาสหรือไวยาวัจกร รวมถึงมาตรการทางกฎหมายในการควบคุมดูแลและจัดการ การจัดผลประโยชน์ เพื่อให้เกิดประโยชน์สูงสุดแก่พระพุทธานุภาพอย่างแท้จริง

5. อภิปรายผลการวิจัย

5.1 แนวคิด ทฤษฎีที่เกี่ยวกับการดูแลรักษาและจัดการศาสนสมบัติของวัด

แนวคิดในการดูแลรักษาและจัดการศาสนสมบัติเริ่มตั้งแต่สมัยสุโขทัยถึงปัจจุบัน ดังจากศิลาจารึกพ่อขุนรามคำแหงมหาราช “คนไทยในสมัยสุโขทัยนี้ มักทาน มักทรงศีล มักโอยทาน เจ้าเมืองสุโขทัยนี้ ทั้งชาวแม่ชาวเจ้า ท่วยบ่าวท่วยนาง ลูกเจ้าลูกขุนทั้งสิ้นทั้งหลายทั้งผู้ชายผู้หญิง ผูกท่วยมีศรัทธาทรงศีลเมื่อพรรษาทุกคน เมื่อออกพรรษากรานกฐินเดือนหนึ่งจึงแล้ว...” (กรมศิลปากร, 2519: 14-19) และพญาสิทธิทรงพระราชนิพนธ์ “ไตรภูมิพระร่วง” โดยนำหลักพุทธศาสนาไปปรับใช้เป็นธรรมผู้ปกครองปลูกฝังให้พสกนิกร “อายุชั่ว กลัวบาป” และพระบรมสัตยาธิษฐานของสมเด็จพระนเรศวรมหาราช พระบาทสมเด็จพระนเรศวร เป็นเจ้า จึงตรัสประกาศแก่เทพดาทั้งปวงให้บังเกิดในประยูรมหาเศวตฉัตรจะให้บำรุงพระบวรพุทธศาสนา ไฉนจึงมิช่วยให้สว่างแลเห็นข้าศึกเล่า พอตกพระโอษฐ์ลง พระพายก็พัดควันอัน

เป็นหมอกมีดนั้นสว่างไป ทอดพระเนตรเห็นข้างเศวตฉัตร 16 ข้าง มีข้างตั้งข้างกันยืนอยู่เป็นอันมาก... ฯลฯ...” (องค์การคำของคุรุสภา, 2533: 207) และในยุคกรุงศรีอยุธยา พระเจ้าตากสินมหาราช ทรงเอาพระทัยใส่ในการทำนุบำรุงพระพุทธศาสนา ด้วยพระราชศรัทธาในพระพุทธศาสนาอย่างมั่นคงดังที่จารึกในศาลสมเด็จพระเจ้ากรุงธนบุรี และในกรุงรัตนโกสินทร์ พระมหากษัตริย์ทุกพระองค์ล้วนยอมรับกรอบของความเป็นพระราชาตามคำสอนในพระพุทธศาสนา ทรงยึดทศพิธราชธรรมเป็นหลักในการปกครองและทรงทะนุบำรุงพระพุทธศาสนาให้เจริญรุ่งเรือง ยึดถือกฎหมายที่เกี่ยวกับพระราชวงศ์ พระราชฐานหรือระเบียบการปกครองในพระราชสำนัก คือ กฎมณเฑียรบาล ในหมวดที่ 5 ว่าด้วยผู้ที่ต้องยกเว้นจากการสืบราชสันตติวงศ์ มาตราที่ 11 บัญญัติว่า “เจ้านายผู้เป็นเชื้อพระบรมราชวงศ์ ถ้าแม้ว่าเป็นผู้มีลักษณะอย่างใดอย่างหนึ่งซึ่งกล่าวไว้ข้างล่างนี้ไซ้ ท่านว่าให้ยกเว้นเสียจากลำดับสืบราชสันตติวงศ์” ลักษณะที่กล่าวนี้ คือ “(3) ไม่สามารถทรงเป็นอัครพุทธศาสนาปลื้มภัก”

ในการดูแลรักษาและจัดการศาสนสมบัติของวัดจากอดีตจนถึงปัจจุบันเป็นอำนาจหน้าที่ของเจ้าอาวาสตามพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2535 มาตรา 31 ซึ่งเจ้าอาวาสมีหน้าที่บำรุงดูแลรักษาและจัดการศาสนสมบัติวัดตามที่บัญญัติในกฎหมายและในพระธรรมวินัย บริหารงานตามหลักธรรมาภิบาล โปร่งใส ตรวจสอบได้ และที่ละเลยไม่ได้คือ การนำหลักพุทธธรรมมาใช้ในการบริหารจัดการเพื่อให้เกิดผลดีต่อพระพุทธศาสนา และผู้ที่ได้รับมอบหมายจากเจ้าอาวาสที่เรียกว่า “ไวยาวัจกร” ที่มีหน้าที่ในการสนองงานต่าง ๆ แก่เจ้าอาวาสและมีบทบาทสำคัญที่เกี่ยวกับการบริหารจัดการการเงินของวัด

5.2 ปัญหาบทบัญญัติของพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ.2505 และกฎหมายที่เกี่ยวข้องกรณีการดูแลรักษาและจัดการศาสนสมบัติของวัด

กฎหมายสำคัญที่ใช้ในการกำกับดูแลรักษาและจัดการศาสนสมบัติ ได้แก่ พระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. 2505 แก้ไขเพิ่มเติมโดยพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2535 หลังจากที่ใช้มาจนถึงปัจจุบัน พบว่า ยังมีปัญหาในการบังคับใช้ให้เกิดประสิทธิภาพ โดยเฉพาะอย่างยิ่งมาตรา 40 วรรคสองและวรรคสาม และที่เป็นปัญหามากในปัจจุบันเกี่ยวกับศาสนสมบัติของวัดคือ กรณีที่ธรณีสงฆ์ กรณีเงินบริจาค และกรณีเงินอุดหนุน ดังต่อไปนี้

1. ปัญหาที่ธรณีสงฆ์

ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์มาเป็นการรับรองโดยพระราชบัญญัติคณะสงฆ์(ฉบับที่ 2) พ.ศ.2535 จึงได้รับการคุ้มครองจากบทบัญญัติแห่งประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์และกฎหมายอื่น ๆ การแสดงเจตนาของวัดจึงจำเป็นต้องมีผู้แทนตาม

พระราชบัญญัติคณะสงฆ์ ได้บัญญัติให้เจ้าอาวาสเป็นผู้แทนของวัดในกิจการทั่วไป จึงเห็นได้ว่าเจ้าอาวาสนอกจากจะมีอำนาจการใช้อำนาจปกครองคณะสงฆ์ตามกฎหมาย พระราชบัญญัติคณะสงฆ์แล้วยังเป็นผู้แทนวัดและยังเป็นเจ้าพนักงานตามความในประมวลกฎหมายอาญาตามมาตรา 44 ด้วย (กนก แสนประเสริฐ, 2559: 46) และกรณีปัญหาที่ธรรมนูญสงฆ์ตามพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. 2505 ได้บัญญัติให้เป็นไปตามกฎกระทรวง และประมวลกฎหมายที่ดิน มาตรา 84 บัญญัติว่า “วัดวาอารามจะได้มาซึ่งที่ดินจะต้องได้รับอนุมัติจากรัฐมนตรีว่าการกระทรวงมหาดไทยก่อนและจะได้มาไม่เกิน 50 ไร่” ซึ่งจะเห็นได้ว่าความหมาย “ที่ดิน” ตามมาตรา 84 หมายถึงที่ธรณีสงฆ์ ส่วนที่ดินตั้งวัดไม่มีการจำกัดสิทธิแต่อย่างใด” (ปลื้ม โชติชฎายางกูร, 2553: 18-19) แต่ทั้งนี้ทั้งนั้นวัดอาจจะได้มาเกิน 50 ไร่ก็ได้ หากรัฐมนตรีว่าการกระทรวงมหาดไทยเห็นควร และอนุญาตให้ถือเกินได้ ดังนั้นในกรณีที่ศาสนสถานดังกล่าวได้ที่ดินมาเกิน 50 ไร่ ไม่ว่าจะเป็นการได้มาในคราวเดียวกันหรือหลายคราวก็ตาม ส่วนที่เกิน 50 ไร่นั้นหากยังมีได้รับอนุญาตจากรัฐมนตรีว่าการกระทรวงมหาดไทยก็ไม่อาจโอนที่ดินนั้นเป็นชื่อของศาสนสถานหรือผู้มีอำนาจถือครองที่ดินแล้วแต่กรณีได้ (กรมการศาสนา, 2542: 24) จากบทบัญญัติมาตรา 84 ประมวลกฎหมายที่ดิน นอกจากจะเป็นการควบคุมการถือครองที่ดินของสถาบันทางศาสนาคือวัดแล้ว ยังเป็นการจำกัดในการแสดงเจตนาารมณ์ของบุคคลอื่นมีขอบเขตความสัมพันธ์ต่อความเชื่อหรือการเลือกนับถือศาสนาตามรัฐธรรมนูญมาตรา 38 ที่ก่อให้เกิดความศรัทธา และประกาศจะอุทิศทรัพย์ของตนให้แก่วัดเพื่อเป็นศาสนสมบัติถูกจำกัดขอบเขตให้แคบลง

2. ปัญหาทรัพย์สินหรือเงินบริจาค

เมื่อพิจารณาจากกฎหมายคณะสงฆ์แล้ว ไม่ปรากฏว่ามีกฎหมายฉบับใดที่กำหนดหลักเกณฑ์การควบคุมดูแลเรื่องการรับเงินบริจาคของวัดไว้เฉพาะ นอกจากกฎกระทรวงฉบับที่ 2 (พ.ศ. 2511) ข้อ 6 เท่านั้น แต่กฎกระทรวงดังกล่าวก็ไม่มีกำหนดหลักเกณฑ์การควบคุมดูแลเรื่องการรับเงินบริจาคของวัด และหากพิจารณาประกอบกับผลของการศึกษาจะพบได้ว่าหลักเกณฑ์ตามกฎหมายกระทรวงวรรคสองนี้ถือได้ว่าเป็นช่องว่างที่สมควรต้องแก้ไขหลักเกณฑ์ในกฎกระทรวงดังกล่าวโดยการบัญญัติหลักเกณฑ์ และวิธีการเก็บรักษาเงินบริจาคของวัดให้ชัดเจนมากขึ้น โดยการกำหนดจำนวนเงินที่จะต้องจัดเก็บขึ้นต่ำตามจำนวนที่เหมาะสมให้สอดคล้องกับเหตุการณ์ปัจจุบัน และจากบทบัญญัติภายใต้ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์อันเป็นกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับสิทธิตามกฎหมายของพระภิกษุในทรัพย์สิน กำหนดไว้ 3 ข้อ คือ 1) ทรัพย์สินที่ได้รับบริจาค่นั้น ถือว่าเป็นการได้มาจากการให้โดยเสนห่าย้อมตกเป็นของวัดหรือของพระภิกษุก็ได้ ตามแต่เจตนาของผู้ให้ 2) สิทธิในการได้รับมรดกของพระภิกษุ กฎหมายจำกัดสิทธิว่า หากพระภิกษุจะเรียกร้องทรัพย์มรดกในฐานะทายาทโดยธรรมแล้วจะต้องเสียจากสมณเพศเสียก่อน ซึ่งเหมาะสมกับ

คุณธรรมทางกฎหมาย และ 3) การตักทอตรรกของพระภิกษุตามกฎหมายให้แยกพิจารณาว่าทรัพย์มรดกนั้นได้มาเมื่อใด หากทรัพย์นั้นได้มาก่อนอุปสมบทย่อมตกได้แก่ทายาทโดยธรรมแต่หากได้มาหลังจากอุปสมบทย่อมตกให้แก่วัดที่เป็นภูมิลำเนาของพระภิกษุ เว้นแต่พระภิกษุจะได้จำหน่ายไปด้วยวิธีการอื่น ข้อยกเว้นของกฎหมายนี้เอง จึงอาจไม่สอดคล้องกับเจตนารมณ์ของผู้บริจาคที่ต้องการให้ทรัพย์สินบริจาคแด่พระภิกษุตกแก่วัด อันเป็นช่องว่างของกฎหมายที่จะทำให้พระภิกษุผู้ประพฤติผิดแสวงหาประโยชน์ส่วนตัวจากวัดได้ กฎหมายมรดกของพระภิกษุจึงสมควรมีการแก้ไขปรับปรุงต่อไป ให้ทรัพย์มรดกของพระภิกษุ ซึ่งได้มาด้วยการบริจาคมานั้น ยังคงตกได้แก่วัด แม้ว่าพระภิกษุจะทำพินัยกรรมมอบไว้ให้แก่บุคคลอื่นแล้วก็ตาม หลักการนี้ ย่อมถูกต้องตามเจตนารมณ์ของผู้บริจาคมากกว่า จะทำให้ลดช่องทางแสวงหาประโยชน์ส่วนตัวจากวัดได้ อันจะนำไปสู่การสืบทอดพระพุทธศาสนาได้อย่างยั่งยืนตลอดไป

3. ปัญหา “เงินอุดหนุน”

จากการทุจริตและปัญหาการบริหารจัดการเงิน สะท้อนให้เห็นถึงปัญหาเชิงกฎหมายที่ไม่รัดกุมและมอบอำนาจให้กับเจ้าอาวาสมากเกินไป ไม่มีกลไกการตรวจสอบและถ่วงดุลอำนาจเจ้าอาวาส ซึ่งทำหน้าที่ทุกอย่าง แม้กระทั่งการแต่งตั้งให้บุคคลอื่นมาทำหน้าที่ที่ไม่ใช่กิจของสงฆ์ เช่น ไวยาวัจกรหรือคณะบุคคลที่เข้ามามีบทบาทในการสนับสนุนเจ้าอาวาส โดยไม่มีการตรวจสอบถ่วงดุล ส่วนตำแหน่งไวยาวัจกรไม่ได้มีการกำหนดคุณสมบัติในเชิงการบริหาร เป็นเพียงข้อกำหนดในลักษณะกว้าง ๆ ทั้งที่วัดเป็นนิติบุคคลตามกฎหมายต้องมีการบริหารจัดการที่เป็นระบบและสอดคล้องกับหลักธรรมาภิบาล

5.3 เปรียบเทียบกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับการดูแลรักษาและจัดการศาสนสมบัติของศาสนาอื่นในต่างประเทศกับพุทธศาสนาเถรวาทในประเทศไทย

สภาคริสตจักรมีธรรมนูญการปกครองคริสตจักรอย่างมีระเบียบ เรียบร้อยและธรรมนูญนี้เป็นบรรทัดฐานในการดำเนินงานและปกครองสภาคริสตจักร มีอำนาจที่จะตราข้อบังคับและระเบียบการเพื่อดำเนินงานในคริสตจักรคริสตจักรทุกแห่งที่อยู่ในสภาคริสตจักร จะปฏิบัติตามตามขั้นตอนและระเบียบข้อบังคับของธรรมนูญฯ และถือปฏิบัติตามแนวนโยบายของสภาคริสตจักรที่กำหนดไว้ ซึ่งมีรูปแบบการบริหารจัดการแบ่งเป็นส่วนกลางและส่วนภูมิภาค โดยมีคณะกรรมการดำเนินการในทุกระดับ ซึ่งอาจจะเป็นกรรมการโดยตำแหน่งหรือโดยการเลือกตั้งจากสมาชิกภายในองค์กร มีวาระการดำรงตำแหน่งการบริหารของสภาคริสตจักรนั้นจัดเป็นระบบสอดคล้องกันทั้งระดับท้องถิ่น ภูมิภาค และระดับชาติมีการจัดรูปแบบการส่งต่อโครงสร้างที่ได้มีการกลั่นกรองมาเป็นลำดับและมีกิจกรรมที่ต่อเนื่องรูปแบบในการบริหารจัดการของศาสนจักรนั้น มีองค์การในการบริหารซึ่งอาศัยอำนาจจากบทบัญญัติของกฎหมายมารองรับอย่างเด่นชัด อาทิเช่น รูปแบบของมูลนิธิและมิสซัง

(พิพัฒน์ พสุธารชาติ, 2549: 27) ดังนั้นการบริหารจัดการ จึงสามารถตรวจสอบได้พร้อมทั้งมีบทลงโทษตามกฎหมายรองรับอยู่ในรูปแบบขององค์กรนั้น ๆ อยู่แล้ว ซึ่งก่อให้เกิดประสิทธิภาพในการบริหารงานมากกว่าการบริหารในลักษณะของบุคคลเพียงคนเดียวเป็นผู้แทน ซึ่งมีลักษณะเป็นการกระจายอำนาจในการทำงาน และในส่วนของบริหารจัดการการเงินของโบสถ์และคริสตจักรท้องถิ่นมีคุณธรรมกิจ ได้แก่ ประชาชนในพื้นที่ทำหน้าที่เก็บรักษาเงินและสรุยอดเงินประจำโบสถ์และคริสตจักร ตลอดจนรายงานสถานะทางการเงินให้ประชาชนทั่วไปรับทราบทุกวันอาทิตย์ ทุกเดือน ทุกปี เมื่อสิ้นปีจะมีการตรวจสอบการเงินของโบสถ์และคริสตจักรจากสำนักงานตรวจสอบบัญชีเอกชน การกับเงินที่ได้รับมา มีการบริหารจัดการอย่างเป็นระบบ โดยมีการกำหนดวัตถุประสงค์และเป้าหมายที่ชัดเจน ซึ่งถือว่าเป็นจุดเด่นอย่างหนึ่งของศาสนาคริสต์

องค์กรศาสนาหรือมัสยิดตั้งขึ้นโดยมีวัตถุประสงค์เพื่อกิจกรรมสาธารณะประโยชน์ จึงไม่สามารถประกอบกิจกรรมที่เป็นการค้าหรือหากำไรได้ ต้องอาศัยรายได้ที่สำคัญจากศาสนิกมาเจือจุน การระดมทุนโดยการจ่ายชะกาต จึงเป็นสิ่งที่ต้องกระทำตามหลักศาสนา เพื่อให้เกิดประสิทธิภาพสูงสุดในการนำมาบริหารจัดการศาสนาอิสลาม ซึ่งส่วนใหญ่มักจัดทำในรูปแบบของคณะกรรมการบริหาร การบริหารจัดการศาสนสมบัติภายในมัสยิดเป็นดำเนินการบริหารงานในรูปแบบของคณะกรรมการบริหารภายใต้พระราชบัญญัติการบริหารองค์กรศาสนาอิสลาม พ.ศ. 2540 โดยมีอิหม่ามเป็นประธานกรรมการ คอเต็บเป็นรองประธานกรรมการ บิหลันเป็นรองประธานกรรมการ และกรรมการอื่นตามจำนวนที่ประชุมประจำมัสยิดนั้นกำหนดจำนวนไม่น้อยกว่าหกคนแต่ไม่เกินสิบสองคน มีการกำหนดวาระการดำรงตำแหน่ง (เชค มุฮัมมัด อัลอะมีน อัซซังกีฎีย์, 2552: 14). ดังนั้น ตำแหน่งต่าง ๆ มีที่มาจากคัดเลือกที่มีหลักเกณฑ์ที่แน่นอนตามกฎหมายและถือเป็นหน้าที่สำคัญของศาสนิกชนที่จะช่วยเหลืองานของศาสนา โดยที่การบริหารจัดการมัสยิดของคณะกรรมการอิสลามประจำมัสยิดจะ ถูกกำกับดูแล อีกชั้นหนึ่งจากคณะกรรมการอิสลามประจำจังหวัด และคณะกรรมการกลางอิสลามแห่งประเทศไทย ตามลำดับ

5.4 กฎเกณฑ์ในทางกฎหมายที่เกี่ยวกับการดูแลรักษาและจัดการศาสนสมบัติของวัดในพุทธศาสนาเถรวาทในประเทศไทย

ควรมีการดำเนินการเพิ่มเติมกฎหมายตามพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2535 และกฎหมายอื่นที่เกี่ยวข้องกับการดูแลรักษาและจัดการศาสนสมบัติของวัด ซึ่งสามารถอภิปรายผล ดังนี้

5.4.1 ตามมาตรา 31 แห่งพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2535 การดูแลรักษาและจัดการทรัพย์สินของวัดใด ๆ เป็นอำนาจหน้าที่ของเจ้าอาวาสวัดนั้น ๆ และเป็นตามวิธีการที่กำหนดในกฎกระทรวงฉบับที่ 2 ซึ่งการจัดการศาสนสมบัติ

ของวัดในด้านการลงทะเบียน ทรัพย์สิน การจำหน่ายจ่ายโอนออกจากทะเบียนการจัด
 ประโยชน์ ทะเบียน ผู้เช่า วัดสามารถกระทำได้โดยเรียบร้อย เพราะมีขั้นตอนการดำเนินงาน
 ที่ชัดเจน ประกอบกับมีแบบทะเบียน แบบบัญชี และแบบพิมพ์อื่น ๆ ซึ่งสำนักงาน
 พระพุทธศาสนาแห่งชาติได้กำหนดไว้ให้แล้วในการจัดประโยชน์ในทรัพย์สินของวัดเจ้าอาวาส
 ต้องตระหนักถึงผู้จัดประโยชน์และวิธีการจัดประโยชน์ คือ 1) แต่งตั้งไวยาวัจกรของวัดเป็นผู้
 จัดประโยชน์ วิธีนี้เหมาะสำหรับวัดที่มีรายได้น้อย และเป็นรายได้คงตัว ไม่มีเรื่องเปลี่ยนแปลงบ่อย
 2) แต่งตั้งสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติเป็นผู้จัดประโยชน์ วิธีนี้เหมาะสำหรับวัดทั่วไป
 เมื่อสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติได้รับมอบให้จัดประโยชน์แทนวัดแล้วถ้าศาสนสมบัติที่จะ
 จัดประโยชน์ตั้งอยู่ต่างจังหวัดก็จะมอบให้สำนักงานพระพุทธศาสนาจังหวัดเป็นผู้จัด
 ประโยชน์แทน 3) แต่งตั้งมูลนิธิเป็นผู้จัดประโยชน์ในเมื่อมูลนิธินี้มีวัตถุประสงค์ตามตรา
 สารจัดตั้งให้จัดประโยชน์แทนวัดได้ 4) ตั้งคณะกรรมการขึ้นเป็นผู้จัดประโยชน์ วิธีนี้เหมาะ
 สำหรับการจัดประโยชน์เฉพาะเรื่องและเห็นว่าการปฏิบัติตามข้อ 1-3 นั้น ทำให้ไม่เป็นผลดี
 แก้ววัด และ 5) วิธีการจัดประโยชน์วัดตามกฎหมายกระทรวง ฉบับที่ 2 (พ.ศ. 2511) ควรปรับปรุง
 แก้ไขเกี่ยวกับคุณสมบัติในการแต่งตั้งเจ้าอาวาส และไวยาวัจกร วาระการดำรงตำแหน่ง
 อำนาจหน้าที่ การตรวจสอบและวิธีการจัดประโยชน์ศาสนสมบัติของวัด ซึ่งผลการศึกษา
 สอดคล้องกับงานวิจัยของพระมหาสุพันธ์์ สุนนโท (2558: 169-170) พบว่าการพัฒนา
 รูปแบบการจัดการศาสนสมบัติของวัดในจังหวัดพระนครศรีอยุธยาตามกระบวนการจัดการ
 คือ กระบวนการที่เจ้าอาวาสและคณะบุคคลจัดการใช้ศิลปะและกลยุทธ์ต่าง ๆ ดำเนินตาม
 ขั้นตอนต่าง ๆ โดยความร่วมมือร่วมใจของเจ้าอาวาสกับผู้มีส่วนเกี่ยวข้องในองค์การ การ
 ตระหนักถึงความสามารถความถนัด ความต้องการและความมุ่งหวังด้านความเจริญก้าวหน้า
 ในการปฏิบัติงานการจัดการศึกษาศาสนสมบัติของวัดตามเป้าหมายที่กำหนดไว้ โดยรูปแบบ
 การพัฒนาการจัดการศาสนสมบัติวัดทั้ง 5 รูปแบบ ดังนี้ 1) รูปแบบการบริการศาสนสมบัติวัด
 เน้นการบริการในลักษณะสงเคราะห์ประชาชนตามหลักเมตตาธรรมใช้ที่ดินวัดให้เกิด
 ประโยชน์สูงสุด 2) รูปแบบการควบคุมศาสนสมบัติวัด เน้นการควบคุมตรวจสอบโดย
 ปรับเปลี่ยนไปตามความสำคัญของปัจจัย 3) รูปแบบการแต่งตั้งบุคลากรที่ดูแลรักษาและ
 ดำเนินการเน้นการแต่งตั้งตามความเหมาะสมกับปัจจัยด้านใดด้านหนึ่งที่มีความสำคัญต่อการ
 จัดการศาสนสมบัติของวัด 4) รูปแบบการทำบัญชีรักษาศาสนสมบัติวัดและเงินผลประโยชน์
 ของวัดเน้นวิธีการจัดทำบัญชีตามที่กฎหมายกำหนด และ 5) รูปแบบบัญชีให้เป็นรูปแบบที่
 เหมาะสมโดยดำเนินการปรับปรุงแบบบัญชีตามความเหมาะสมกับสภาพที่ผู้ปฏิบัติสามารถ
 จัดทำบัญชีได้

นอกจากนี้เห็นควรให้มีการแก้ไขพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ที่เกี่ยวข้องกับ
 ศาสนสมบัติของวัด มาตรา 15 ตรี มหาเถรสมาคมมีอำนาจหน้าที่ ดังนี้

(1) – (5)

(6) ปกครองดูแล บำรุงรักษาศาสนสมบัติ

(7) การดูแล บำรุงรักษาและจัดหาผลประโยชน์ศาสนสมบัติกลาง และศาสนสมบัติของวัดให้สอดคล้องกับหลักพระธรรมวินัย และเป็นไปตามหลักเกณฑ์วิธีการที่กำหนดไว้ในกฎหมายอาณัติและระเบียบสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ

ซึ่งแนวคิดสอดคล้องกับแนวคิดของประมาณเลิศ อัจฉริยปัญญากุล (2552: 2) ได้เขียนเรื่อง กฎหมายสำหรับพระสงฆ์ โดยได้เรียบเรียงตามแนววิชากฎหมายเพื่อนำให้บุคลากรที่เกี่ยวข้องกับองค์กรสงฆ์ได้มีความเข้าใจหลักเกณฑ์ทางกฎหมายในมิติต่าง เพื่อบูรณาการหลักกฎหมายฝ่ายอาณาจักรและศาสนจักรให้สามารถนำไปประยุกต์ใช้กับการบริหารกิจการคณะสงฆ์ จริงอยู่ว่าพระธรรมวินัยเป็นสิ่งประเสริฐนักแต่หลักการปกครองประเทศนั้นต้องมีกฎหมายเพื่อบังคับแก่พลเมืองให้กระทำหรือละเว้นการกระทำในสิ่งที่กฎหมายห้ามไม่ให้กระทำโดยการศึกษาด้านนิติศาสตร์ทั่วไปไม่ได้แยกอย่างเด็ดขาดว่าความรู้ทั่วไปเกี่ยวกับกฎหมายสำหรับพระสงฆ์นั้นมีบทกฎหมายใดบ้าง ท่านจึงได้นำหลักการตีความกฎหมายมาประกอบการตีความเพื่อให้เห็นรูปธรรมในการพิจารณา โดยเฉพาะเรื่องกฎหมายเกี่ยวกับที่ดินของวัดนั้นแสดงให้เห็นว่า เป็นกฎหมายที่เก่าแก่ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2497 โดยบังคับใช้จนถึงปัจจุบัน ซึ่งมีทั้งส่วนที่เกี่ยวข้องกับวัด เช่น ประมวลกฎหมายที่ดิน มาตรา 84 บัญญัติว่า “การได้มาซึ่งที่ดินของวัดวาอาราม วัดบาทพลวงโรมันคาทอลิก มูลนิธิเกี่ยวกับคริสตจักร หรือมัสยิดอิสลาม ต้องได้รับอนุญาตจากรัฐมนตรี และให้ได้มาไม่เกิน 50 ไร่” ซึ่งจะเห็นว่า ในครั้งที่บัญญัติกฎหมายที่ดินนั้นบริบทสังคมยังไม่ซับซ้อนเช่นปัจจุบันนี้ และสอดคล้องกับผลการวิจัยของพระมหาวิระชัย ชยวีโร (มิตะสิทธิ์) (2556: 124-128) ได้วิจัยเรื่องการพัฒนาประสิทธิภาพการจัดการศาสนสมบัติวัดของคณะสงฆ์ไทย ผลการวิจัยพบว่า 1) ในทางคัมภีร์ทางพระพุทธศาสนามีขอบเขตของการครอบครองและจัดการทรัพย์สินที่เป็นศาสนสมบัติหรือทรัพย์สินของสงฆ์ที่เป็นส่วนรวมและจัดการ ไปตามหลักการทางพระธรรมวินัย 2) พระสงฆ์เองควรตระหนักว่าการบริหารจัดการศาสนสมบัติ แม้จะอยู่ในอำนาจหน้าที่แต่เป็นลักษณะของทางโลกซึ่งมีปัญหาในข้อกฎหมายหลายประการที่เกี่ยวข้อง ดังนั้นพระสงฆ์โดยเฉพาะที่เป็นพระสังฆาธิการต้องระมัดระวังและจัดการให้ตั้งอยู่บนฐานของความสุจริตและโปร่งใส 3) ปัญหาในการจัดการศาสนสมบัติวัดของคณะสงฆ์ไทยนั้น พบว่าเป็นสิ่งที่ยากจะหลีกเลี่ยง เพราะเป็นลักษณะตามธรรมชาติของกิจการทางโลกที่มีต้นตอของปัญหาจากคุณภาพและคุณธรรมของบุคลากร ดังนั้นข้อเสนอที่ได้รับจากการประชุมกลุ่มและการสัมภาษณ์เชิงลึกพบว่าต้อง ยึดหลักการทำงานตามความถนัด และคัดเลือกคนให้เหมาะกับงาน ด้วยเหตุนี้จึงควรให้เจ้าอาวาสจัดหาผู้มีอาชีพมารับงานด้านศาสนสมบัติไปทำแทน ซึ่งจะทำให้พระสงฆ์ไม่ต้องมีภาระมาทำงานด้านนี้ แต่จะได้รับประโยชน์จากภาระงานที่

ต้องรับผิดชอบอยู่ ซึ่งอาจมีผลผลิตดีขึ้นกว่าเดิมก็เป็นได้ วิธีนี้เป็นระบบเกื้อกูลที่มีคุณภาพที่ใช้อยู่ในวงการต่าง ๆ ของทางโลก

6. ข้อเสนอแนะ

6.1 ข้อเสนอแนะจากผลการวิจัย

1) ส่วนกลางควรมอบอำนาจหน้าที่บางประการให้ส่วนภูมิภาคมีบทบาทมากขึ้น เพื่อเอื้อต่อการจัดประโยชน์ได้ถูกต้อง เป็นธรรม และรวดเร็วยิ่งขึ้น และควรกำหนดหน้าที่ให้วัดทุกแห่งมีหน้าที่ รายงานข้อมูลทางการเงินวัดตามหลักความรับผิดชอบให้แก่สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติเพื่อใช้เผยแพร่ข้อมูลทางการเงินของวัดรายงานต่อสาธารณชนเป็นประจำทุกปี

2) จัดการศาสนสมบัติวัดให้เป็นองค์กรอิสระ เพื่อให้เกิดความประโยชน์และรูปแบบที่เหมาะสมต่อการจัดการศาสนสมบัติวัด

6.2 ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป

1) ควรศึกษาการดูแลรักษาและจัดการศาสนสมบัติกลางในแง่มุมพระธรรมวินัยและกฎหมายคณะสงฆ์

2) ควรศึกษาว่า เมื่อยกวัดร้างเป็นวัดมีพระสงฆ์ตามกฎหมายกระทรวงแล้วมีมาตรการอย่างไร เกี่ยวกับการดำเนินการเกี่ยวกับทรัพย์สินของวัดร้างนั้น

เอกสารอ้างอิง

- กรมการศาสนา. (2542). **คู่มือพระสังฆาธิการว่าด้วยพระราชบัญญัติ กฎ ระเบียบและคำสั่งคณะสงฆ์**. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์กรมการศาสนา.
- กรมศิลปากร. (2519). **ศิลาจารึกสุโขทัย หลักที่ 1 ด้าน 2**. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยรามคำแหง.
- กนก แสนประเสริฐ. (2559). **เอกสารคู่มือว่าด้วยประมวลพระราชบัญญัติคณะสงฆ์**. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ.
- ชาญชัย แสวงศักดิ์. (2551). **คำอธิบายกฎหมายปกครอง**. พิมพ์ครั้งที่ 14. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยรามคำแหง.
- เชค มุฮัมมัด อัลอะมีน อัซซังกีฎี. (2552). **อิสลามศาสนาที่สมบูรณ์**. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพฯ: นิตชา พรินติ้ง.
- ปลื้ม โชติขจรยุทธ. (2553). **คำบรรยายกฎหมายคณะสงฆ์**. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

- ประมาณเลิศ อัจฉริยปัญญากุล. (2552). **กฎหมายสำหรับพระสงฆ์**. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- พระมหาวิระชัย ชยวีโร. (2556). การพัฒนาประสิทธิภาพการจัดการศาสนสมบัติวัดของคณะสงฆ์ไทย. **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต**. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- พระมหาสุนันท์ สุนนโท. (2558). การพัฒนารูปแบบการจัดการศาสนสมบัติของวัดในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา. **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต**. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- พิพัฒน์ พสุธารชาติ. (2549). **รัฐกับศาสนา บทความว่าด้วยอาณาจักรศาสนจักรและเสรีภาพ**. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์สยาม.
- สมบูรณ์ สุขสำราญ. (2557). **พุทธศาสนากับการเปลี่ยนแปลงทางการเมืองและสังคม**. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ. (2554). **คู่มือการดูแลและการจัดการศาสนสมบัติ**. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์สำนักงานพระพุทธศาสนา.
- องค์การค้ำของคुरुสภา. (2533). **พระราชพงศาวดารกรุงศรีอยุธยา เล่ม 1 ฉบับพระจักรพรรดิพงษ์ (จาด)**. กรุงเทพฯ: ศาสนา.
- พระมหาประนอม ธมฺมธีสงกาโร. (28 มีนาคม 2562). สัมภาษณ์.
- พระมหาจรรุญ จรณธมโม. (10 เมษายน 2562). สัมภาษณ์.
- พระโสภณพัฒนบัณฑิต. (14 เมษายน 2562). สัมภาษณ์.